

SARA

Bedömning av risk för framtida partnervåld

Manual med instruktioner och kommentarer

P. Randall Kropp

Stephen D. Hart

Christopher D. Webster

Derek Eaves

Svensk översättning av

Henrik Belfrage & Martin Grann

 **Psykiatriskt
regionsvårdscentrum**
Landstinget Kronoberg

Forskningsenheten

För information och beställningar kontakta:

Forskningsenheten, Psykiatriskt regionvårdscentrum
Landstinget Kronoberg
Box 1223, 351 12 Växjö
Tel 0470 - 58 63 90 • Fax 0470 – 58 64 55
www.ltkronoberg.se/psyk/prc/prc.htm

Tryck: Ljungby Grafiska AB 1999

ISBN xx-xxx-xxxx-x

SARA

Bedömning av risk för framtida partnervåld

Manual med instruktioner och kommentarer

P. Randall Kropp, Ph.D

Research Associate
British Columbia Institute on Family Violence
Clinical Psychologist
British Columbia Forensic Psychiatric Services Commission

Stephen D. Hart, Ph.D

Associate Professor, Department of Psychology
Simon Fraser University

Christopher D. Webster, Ph.D.

Professor and Chair, Department of Psychology
Simon Fraser University

Derek Eaves, M.B., Ch.B., D.P.M., F.R.C.P. (C)

Executive Commissioner — Clinical Services
British Columbia Forensic Psychiatric Services Commission

Originalalets titel:

Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide (SARA) (2nd edition)

Utgiven av:

The British Columbia Institute
on Family Violence, Vancouver, Canada

For information contact:

The British Columbia Institute on Family Violence
Suite 290 - 601 West Cordova
Vancouver, BC V6B 1G1
Tel: (604) 669-7055 ❖ Fax: (604) 669-7054

Tillkännagivanden

En omfattande litteraturoversikt genomfördes av Mary Cooper, Parallax Research Services, vilken varit av stort värde för författarna. Vi är också tacksamma för den feedback vi fått från ledamöterna i ledningsgruppen för *The Delta Project for the Protection of Victims of Spousal Assault*. Slutligen vill vi uttrycka för tacksamhet till Dr. Randy Atkinson, Adult Psychiatric Community Services.

Författarnas förord

Den första upplagan av *Manual for the Spousal Assault Assessment Guide* blev väldigt populär. Vi har fått positiv feedback på dess användbarhet från såväl kriminalvård som rättspsykiatri. Praktiker som använt Spousal Assault Risk Assessment Guide (SARA) har givit oss ett antal kommentarer och användbara förslag till förbättringar. I denna andra upplaga av manualen har vi försökt att inkorporera dessa.

Resultatet har blivit en mer utförlig manual. Vi har utökat bakgrundsdelens så att nu också en diskussion om olika tillämpningsområden finns med, eftersom detta var en av de områden som tidigare väckt frågor. Vi har också lagt till partier om *Kodning* och *Rapportering av observationer*. Dessa delar tillkom som hjälp för de användare som inte fått formell träning i att använda SARA. Slutligen har vi numrerat alla punkterna i checklisten för att förenkla korsreferering mellan olika kapitel i manualen. Vi hoppas att dessa förändringar svarar upp mot de kommentarer vi fått. Väl medvetna om att denna manual fortfarande är långt ifrån perfekt välkomnar vi även fortsättningsvis kommentarer och förslag.

Författarna

Översättarnas förord

Varje år anmäls i Sverige cirka 20 000 fall av våldsbrott riktade mot kvinnor. I inte mindre än omkring 80% av dessa fall begås gärningen av en man till vilken kvinnan ifråga är bekant. När det gäller dödligt våld riktat mot kvinnor, har det vidare konstaterats att ungefär två tredjedelar av gärningsmännen är partners, eller före detta partners, till offret (Brå, 1995).

Eftersom mörkertalet för brott som utspelas mellan personer som är nära bekanta med varandra sannolikt är långt större än för brott som skett mellan obekanta, finns det skäl att anta att partnervåld är en mycket vanlig företeelse – kanske till och med den mest vanliga formen av våldsbrott över huvud taget i vårt samhälle.

Det var i Sverige liksom i många andra länder i Västvärlden inte längesedan som ofredande, misshandel och våldtäkt utförd av en man mot sin hustru inte alls betraktades som olaglig gärning. Detta osynliggörande, som i praxis fortfarande idag utgör ett problem, är ett av de kraftigaste och tydligaste exponenterna för vad som i feministisk terminologi kallas *patriarkat* (c.f. Sampson, 1993; Unger & Crawford, 1992).

Men mycket har hänt i frågan under 90-talet. I Sverige har en omfattande offentlig utredning gjorts, jämte en strid ström av forskningsrapporter inom främst det socialvetenskapliga området, och det tycks nu finnas stöd i den allmänna opinionen för *kvinnofrid*. I BRÅ's antologi kallar Elisasson (1997) hustrumisshandeln ”en plump i jämställdhetens protokoll” (sid. 33-44). Justitieministern sammanfattar i förordet:

När det gäller misshandel av kvinnor och sexuellt våld riktat mot kvinnor finns det ett samband mellan brottet och kvinnans totala situation i samhället. Man kan se dessa brott som det yttersta uttrycket för kvinnoförtryck. Åtgärder som på lång sikt ökar jämställdheten kan därför förväntas få följder också i brottsstatistiken (Freivalds, 1997).

Liksom en gång i frågan om barnaga har man valt att välja en internationellt sett radikal strategi. Den 1 juli 1998 trädde således en ny lag i kraft, BrB 4 Kap § 4. I korthet innebär denna ett helt nytt instrument för domstolarna att döma män som utsätter sina partners för systematiskt fysiskt/psykiskt våld för s.k. *grov kvinnofridskränkning*. Samtidigt avsätter statsmakterna en stor summa pengar för insatser på området, bl.a. genom fortbildning av poliser och för FoU på området (Regeringens Proposition 1997/98:55; se också: Justitieutskottets betänkande 1997/ 98:JuU13).

I Nordamerika har man sedan länge uppmärksammat problemet med partnervåld. Ett över tid kraftigt ökande antal gripanden, åtal och domar har resulterat i ett växande behov av riskbedömningar på området. Föreliggande manual är utarbetad av nordamerikanska forskare, knutna till Simon Fraser University i Kanada - den utan tvekan ledande forskargruppen i världen inom området forensisk riskbedömning. Tidigare har dessa forskare publicerat HCR-20, vilket är ett instrument för bedömning av risk för framtida våld (Webster, et al, 1995; Webster, et al, 1997; svensk översättning och bearbetning av Belfrage & Fransson, 1997), samt SVR-20 (Boer, et al, 1997; svensk översättning av Belfrage, Jarl & Långström, 1999), vilket är ett instrument för bedömning av risk för framtida sexuellt våld. Andra uppmärksammade instrument från samma forskargrupp utgör Fitness Interview Test (Roesch, et al, 1998), samt EARL-20B (Augimeri, et al, 1998). Det förstnämnda är ett instrument för bedömningar av huruvida

psykiskt störda brottslingar kan ställas inför rätta, medan det sistnämnda är ett riskinstrument för pojkar med beteendeproblem under 12 år.

Vi har sett det som angeläget att översätta SARA, för att därmed göra det mera lättillgängligt för användning inom kriminalvård, (rätts)psykiatrisk vård, rättspsykiatrisk utredningsverksamhet, polis- och domstolsväsende, m m. Förhoppningsvis kan en användning, och en succesiv utveckling, av denna manual bidra till att på ett bättre sätt än tidigare identifiera och ingripa mot olika former av partnervåld.

Vi är ett stort tack skyldiga de kanadensiska upphovsmännen *P. Randall Kropp, Stephen D. Hart, Christopher D. Webster och Derek Eaves*, som inte bara givit sitt tillstånd till denna översättning, utan också givit oss rikligt med tid för diskussioner kring den mängd av frågor som ständigt infinner sig i en översättningsprocess som denna.

Slutligen vill vi rikta ett varmt tack till Psykiatriskt regionvårdscentrum, Landstinget Kronoberg, och Karolinska Institutet, som välvilligt bekostat den arbetstid som vi lagt ned på översättningsarbetet.

Växjö och Stockholm i januari 1999

Henrik Belfrage

Martin Grann

Introduktion

De psykiska och fysiska skador som våld i nära relationer ger upphov till har rönt växande uppmärksamhet under senare år. Vi använder här termen *partnervåld* för sådant våld. Med partnervåld menar vi närmare bestämt varje form av fysisk skada, eller försök till eller hot om sådan skada, som tillfogats av en man eller kvinna med vilken offret har eller har haft en intim, sexuell relation¹. Detta är således en vid definition: den är inte begränsad enbart till gärningar som ger upphov till kroppsskada; den är inte begränsad till partnerrelationer av äktenskaplig karaktär; och den gäller oavsett kön på offer och förövare. Man vet idag också att våld i nära relationer är ett universellt fenomen i västvärlden, som förekommer i alla typer av nära relationer. (Gelles & Straus, 1988; Island & Letellier, 1991; Koss, Goodman, Browne, Fitzgerald, Keita, & Russo, 1994; Kurz, 1993; Renzetti, 1992; Straus, 1993). Med detta sagt vill vi betona att fallet med män som slår sina fruar, dvs *hustrumisshandel*, kan betraktas som den mest allvarliga formen av partnervåld. Hustrumisshandel, som är mycket vanligare än man tidigare trott, är en form av serievåldskriminalitet med hög risk för allvarliga personskador eller dödlig utgång (Canadian Centre for Justice Statistics [CCJS], 1994; Canadian Panel on Violence Against Women, 1993; Koss et al., 1994; Kurz, 1993; O'Leary et al., 1989; Walker, 1989). Av detta skäl är det mesta i den här boken skrivet med särskilt fokus på hustrumisshandlare, men kommer också att vara tillämplig vid andra former av partnervåld.

¹ Denna definition är väletablerad bland såväl forskare som lagstiftare i Kanada. (Canadian Centre for Justice Statistics, 1994a; Gelles & Straus, 1988; Straus, Gelles, & Steinmetz, 1980; Canadian Panel on Violence Against Women, 1993; Ministry of the Attorney General of British Columbia, 1993).

Det saknas ännu mycket kunskap om mekanismerna bakom det så kallade intrafamiljära våldet, och behovet av forskning är mycket stort. Korrekta bedömningar av riskerna för fortsatt partnervåld skulle i de enskilda fallen vara till stor hjälp i domstolar, inom kriminalvården, för offren och till yttermera visso även för förövarna själva. För den som ställs inför uppgiften att utvärdera risken för återfall innebär uppdraget att identifiera olika nyckelvariabler som kan öka eller minska risken för våld. Kunskaper om sådana faktorer är av uppenbar vikt om man vill arbeta preventivt mot våld, de är därför också kritiska inslag i varje form av vårdplanering och behandling.

Ett stort problem inom området har varit bristen på systematiska, standardiserade, kliniskt användbara och empiriskt baserade metoder för riskbedömning. Det har inte funnits någon gemensam modell för hur man samlar in, väger och sammanställer bakgrundsinformation eller hur man rapporterar sin professionella bedömning. Med tanke på hur angeläget detta ämne är, så är det egentligen ganska konstigt att man inte förrän helt nyligen har börjat sammanställa riktlinjer för hur man inom kriminalvården, socialtjänsten och psykiatrin utför riskbedömningar: vilka faktorer som måste beaktas, vilka andra typer av uppgifter som kan vara till hjälp i beslutsprocessen, samt var och hur man får tag på viktig information. Genom en samlad insats från bland andra British Columbia Institute on Family Violence, the British Columbia Forensic Psychiatric Services Commission, the British Columbia Ministry of Women's Equality, och andra samhällsinstanser, beslutade vi att utveckla sådana riktlinjer. Vi kallar dem the Spousal Assault Risk Assessment guide, eller SARA.

Utformning

SARA är en klinisk checklista över riskfaktorer för partnervåld (se Appendix A). Checklistan består av 20 enskilda punkter (items) som tagits fram genom en omfattande litteraturöversikt över den empiriska forskningen på området (Cooper 1993), och genom att vi har gått igenom böcker och artiklar som skrivits av kliniker/praktiker med omfattande erfarenhet av riskbedömning för partnervåld.

SARA är inte ett psykometriskt test och egentligen inte heller en skattningsskala i den betydelse man vanligen lägger i dessa ord (såsom t. ex. de intelligenstest (WAIS-R) eller personlighetsinventorier (t. ex. MMPI) som säljs av svenska Psykologiförlaget): Syftet är alltså inte att förse skattaren med ett kvantitativt riskmått på vilket tröskelvärden (cut-offs) kan appliceras, eller med vilken olika normpopulationer skall jämföras. Ett psykologiskt test av det slaget skulle tveklöst kunna bli mycket användbart, men att konstruera och att pröva ut ett sådant skulle kräva enorma finansiella resurser och ta lång tid. Dessutom är rätten att använda den typen av instrument vanligen begränsad till legitimerade psykologer, och de skyddas i provinser och delstater i Kanada och USA - liksom i europeiska länder - av särskilda lagar. Vi ville att SARA skulle vara ett så tillgängligt och användarvänligt instrument som möjligt, så att alla yrkesgrupper inom rättsväsende, kriminalvård, och hälso- och sjukvård som kommer i kontakt med partnervåld skulle kunna använda det. Följaktligen så utvecklades SARA för att vara ett beslutsstöd (dvs en guide, checklista, *aide memoire*); ett sätt för användaren att försäkra sig om att relevant och viktig information baserad på vetenskap och beprövad

erfarenhet tas med i riskbedömningen². Vårt mål var att utveckla ett instrument som å ena sidan skall vara så omfattande och mångsidigt som möjligt, men utan att å andra sidan bli allt för komplext eller tidskrävande att arbeta med.

Vi vill understryka att beslutet att göra SARA till en checklista snarare än till en psykometriskt test inte var något försök att kringgå behovet av ytterligare forskning. Tvärtom har både vi och andra använt SARA för att undersöka samstämmighet mellan olika riskbedömares slutsatser (dvs interbedömarreliabilitet) och för att jämföra det predicerade utfallet med det faktiska utfallet i olika grupper av förövare (dvs prediktiv validitet). Det är vår förhoppning att SARA med tiden revideras i takt med att forskningen på området ger nya kunskaper. Icke desto mindre anser vi att den empiriska litteratur som redan idag finns på området är tillräcklig för att användas som stöd i situationer där det finns behov av en välinformerad bedömning av återfallsrisk bland hustrumisshandlare och andra partnervåldsverkare.

Tillämpningar av SARA ³

Från att tidigare ha varit en till stor del ”osynlig” form av brottslighet med stora mörkertal, så anmäls våld inom familjen i allt större utsträckning idag. Det ökande

² I det här avseende skiljer sig inte SARA från de många andra forensiska riskbedömningsinstrument som används idag (jämför Grisso 1986) t ex HCR-20 (Webster, Douglas, Eaves och Hart 1997; Belfrage och Fransson 1997) eller SVR-20 (Boer et al., 1998; Belfrage, Jarl & Långström, 1999).

³ Följande avsnitt har omarbetats något för svenska förhållanden (översättarnas anmärkning).

antalet gripanden, åtal och domar har resulterat i ett växande behov av riskbedömningar på området.

Häktesförhandling. När någon grips misstänkt för hustrumisshandel eller annan form av partnervåld kan frågan om häktning aktualiseras. Den påstådda gärningens natur liksom såväl den gripnes tidigare brottslighet som personliga förhållanden i övrigt kan föranleda beslut om häktning om omedelbar fara för t ex fru eller barn föreligger. Det kan också bli fråga om att man försätter den misstänkte på fri fot men med besöksförbud.

Vid val av påföljd. Då en åtalad person bundits till ett våldsbrott kan rätten beakta risken för återfall vid val av påföljd. Underlag tas i Sverige fram t ex genom personundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning. Vid skyddstillsyn vägleder riskbedömningen frivårdens utformning. Om rätten dömer till rättspsykiatrisk vård har den att bestämma om denna ska vara med eller utan särskild utskrivningsprövning. Villkorlig dom kan också kombineras med besöksförbud.

Vid intagning på **kriminalvårdsanstalt** eller överflyttning till **rättspsykiatrisk vårdenhet** utgör riskbedömningen ett oundgängligt stöd för beslut om permissionsvillkor och andra friförmåner. Men en riskbedömning är också ett utmärkt underlag för vårdplanering och riktade behandlingsinsatser, liksom för att bestämma villkoren för besök m.m.

Frigivning/Utskrivning. För individer som dömts till fängelsepåföljd kan riskbedömningar vägleda beslut om villkorlig frigivning och ramarna för frivården. För patienter i rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning skall riskbedömning alltid föregå beslut om utskrivning i länsrätten. Men även här utgör riskbedöm-

ningen ett viktigt underlag för framtida riskhantering och eftervård.

Förutom att vara direkt motiverad vid de fyra ovan nämnda situationerna, menar vi också att SARA-bedömning kan komma till nytta inom ytterligare tre områden:

Civilrättsmål. Familjevåld uppmärksammas nu alltmer inom civilrättsområdet. Hög risk för intrafamiljärt våldsbeteende är en faktor också i äktenskaps- och vårdnadstvister. Detta är särskilt viktigt i ljuset av det faktum att man vet att många separationer föregås av hustrumisshandel och att brytningar inom familjen ökar risken för upprepat och/eller eskalerat våld (t ex SGC, 1985).

För att **varna tredje part**. Då personer som döms för våldshandlingar riktade mot anhöriga eller partners beviljas permission eller avviker från anstalt eller rättspsykiatrisk vårdenhet är ansvarig myndighet skyldig att varna berörda personer (t.ex enligt 22§ enligt lagen 1991:1129 om rättspsykiatrisk vård). Riskbedömningen är i sådana lägen ett sätt att snabbt skaffa sig en uppfattning om i vad mån fara föreligger.

Kvalitetssäkring, "haverikommissioner". Som vi tidigare beskrivit utgör SARA ett destillat av professionella och vetenskapliga kunskaper och erfarenheter inom området partnervåld. Vi har vinnlagt oss om att varje punkt på checklistan är lätt att förstå (att begreppen som används är tydliga och väl definierade), att de är etiskt och civilrättsligt försvarbara (dvs att de inte diskriminerar på basis av kön, ålder, etnicitet, eller på andra grunder), att de är kliniskt användbara (och kan integreras i en rimligt omfattande bedömning), och empiriskt valida (genom att det finns robusta belägg för att de faktiskt predicerar våld). Vi tror att SARA kan användas av hälso/sjukvårdspersonal,

kriminalvårdspersonal, jurister och brottsofferorganisationer för att övervaka fullständigheten och kvaliteten i de riskbedömningar som görs. Detta kan ske på två sätt. För det första huruvida utvärderingarna på ett nöjaktigt sätt har beaktat de riskfaktorer som finns med i SARA. SARA är inte ett fullständigt och uttömmande instrument, i den meningen att det finns ett flertal faktorer som saknas men som ändå kan vara kopplade till risken för våld i det enskilda fallet. Enligt vår bedömning innehåller emellertid checklistan en grunduppsättning av faktorer som alltid bör beaktas. För det andra kan man kvalitetsutvärdera tidigare gjorda riskbedömningar genom att se om dessa beaktat faktorer som inte finns med i SARA. Trots att alltså SARA inte gör anspråk på att vara uttömmande förefaller det ändå rimligt att kräva av den som tagit med andra faktorer att också begripliga och rimliga skäl finns därtill.

En beskrivning av SARA

Vårt första steg var att genomföra en noggrann litteraturöversikt över empiriska arbeten om risk för våld, med särskilt fokus på partnervåld och hustrumisshandel (Cooper, 1993). Denna översikt identifierade många studier där man rapporterade riskfaktorer som skiljer de som är våldsamma mot sina närstående från de som inte är det. (T.ex Hotaling & Sugarman, 1986; Tolman & Bennet, 1990). Andra studier rapporterade faktorer associerade till risk för återfallsvåld bland kända hustrumisshandlare - sådana som anhållits, dömts, eller genomgått behandling (t.ex Gondolf, 1988; Saunders, 1992a; 1992b; 1993)⁴. Flera av riskfaktorerna som undersökts i båda typerna av studier är samma som dem man finner i litteratur som allmänt tittar på våld och risk för våld (t ex Hall, 1997; Monahan, 1981; Monahan & Steadman; 1994, Webster, Harris, Rice, Cormmier & Quinsey, 1994). Detta förde oss ytterligare mot tanken att det skulle vara genomförbart att skapa en checklista med nyckelfaktorer för risk för partnervåld.

Litteraturöversikten identifierade vidare flera nyckelreferenser som diskuterade riskbedömningar av hustrumisshandlare av en typ som i Nordamerika kallas för "lethality" eller "need to warn" bedömningar (t ex Goldsmith, 1990; Saunders, 1992a, 1995; Sonkin, Martin, & Walker, 1985; Sonkin, 1987)⁵. Efter många diskussioner

⁴ Enligt en senare studie (Cooper, 1994) är samma faktorer som är kopplade till våld och hot om våld inom familjen också kopplade till intrafamiljärt homicid.

⁵ Flera av artiklarna inbegrep studier av misshandlade kvinnor som dödar; faktorer associerade till "berättigat dråp" av hustrumisshandlare där offren agerat i självförsvar.

beslöt vi att de riktlinjer som föreslogs i dessa studier inte passade för våra syften av flera skäl. För det första var några av dem helt enkelt för långa eller allt för komplexa. T.ex identifierade Sonkin och medarbetare (1985) femton allmänna faktorer och över 80 specifika faktorer. För det andra påträffades faktorer som verkade icke intuitiva eller bara av indirekt relevans. Som exempel kan nämnas ”offret har i tidigare relationer varit utsatt för partnervåld” (Sonkin et al.) och ”offret har försökt begå självmord” (Goldsmith, 1990). Båda dessa riskfaktorer fokuserar på offret och hennes beteende snarare än på förövaren och hans beteende, vilket i många situationer kan vara oberättigat⁶. För det tredje, var vissa av dessa faktorer vaga och oprecisa t.ex. ”förövaren är nedstämd” (Goldsmith, 1990) och ”svartsjuk” (Saunders, 1992a). Slutligen var det vissa faktorer som föreföll överflödiga. ”Har övervägt självmord”, ”har försökt suicidera” och ”hotar att suicidera” (Sonkin et al., 1985). Vi avsåg att hålla vår lista över faktorer relativt kort och på en måttlig abstraktionsnivå (dvs på nivån av generella förövar-karakteristika eller incidenter snarare än på enskilda personlighetsdrag eller specifika beteenden). Resultatet blev en lista över 20 faktorer grupperade i fem innehållsliga områden, eller sektioner. Nedan ges en kort bakgrund till

⁶ Tänk dig t ex att Du i samband med en rättegång genomfört en riskbedömning och kommit till slutsatsen att den tilltalade utgör en hög och omedelbar fara för målsäganden, vilket Du åtminstone delvis har baserat på att målsäganden (den före detta frun) är rädd för den tilltalade (den före detta mannen). I Nordamerika, där man ofta korsförhör även expertvittnen, kan försvarsadvokaten fråga Dig: ”alltså, Ni säger att min klient är en riskindivid bara för att hans före detta fru säger att hon är rädd? Är det då inte möjligt, att hon överdriver sin rädsla eller till och med ljuger? Om så är fallet, skulle Er slutsats då verkligen vara giltig? Är det inte då också möjligt att min klients före detta fru har någon form av psykiska problem, och att hennes ängslan är helt ogrundad? Tänk om min klients före detta fru är rädd för Er, eller rädd för nämndemännen? Skulle då detta innebära att Ni eller nämndemännen också är högriskindivider?”

var och en av de 20 punkterna på checklistan; en mer fullständig teoridel ges senare i manualen.

Tidigare allmän kriminalitet. Flera forskningsrapporter visar att individer som tidigare lagförts för brott som inte är relaterade till partnervåld också löper högre risk att begå våldsbrott i allmänhet men också, mer specifikt, löper högre risk för återfall i partnervåld. Faktorerna under denna sektion täcker tidigare våldsbrottslighet såväl som misskötsamhet med avseende på villkor som satts upp av domstolar eller andra myndigheter. Vi har inkluderat tre sådana faktorer. *Tidigare intrafamiljärt våld* (punkt 1) avser våld riktat mot medlemmar av individens egen ursprungsfamilj eller mot egna barn. Denna punkt avser inte tidigare partnervåld, vilket kodas under en annan sektion. *Tidigare extrafamiljärt våld* (punkt 2) avser våld riktat mot personer utanför den egna familjen, dvs bekanta eller främlingar. *Tidigare misskötsamhet vid permission eller liknande* (punkt 3) fokuserar på om individen tidigare brutit förbindelser uppsatta vid skyddstillsyn (t. ex. föreskrifter om öppen psykiatrisk vård), förverkat villkorlig frigivning eller misskött sig under permission eller försöksutskrivning. Eftersom varje sådant misslyckande betraktas som en negativ prognostisk markör så spelar det i det här fallet ingen roll huruvida det överträdde villkoret uppsatts i samband med brottmål eller verkställighet som följd av partnervåld.

Psykosocial anpassning. Kunskapen att hård social missanpassning är kopplat till våld avspeglas i två SARA-faktorer. *Problem i förhållanden under senare tid* (punkt 4) åsyftar skilsmässa (motsvarande) eller svåra konflikter i förhållandet under senaste året. *Problem på arbetsmarknaden under senare tid* (punkt 5) avser arbetslöshet

och/eller extremt instabila arbetsförhållanden under det senaste året. Man vet inte om den sociala missanpassningen orsakas av akuta situationella ekonomiska och interpersonella faktorer, eller om det är resultatet av mer kronisk psykopatologi (även om denna fråga är av underordnad karaktär när det gäller riskbedömning). Oavsett vilket tycks dessa faktorer vara viktiga prediktorer att ta hänsyn till.

En punkt under denna sektion, *som ung offer för, eller vittne till, våld inom familjen* (punkt 6), är historisk till sin natur. Denna punkt avspeglar missanpassning i individens egen ursprungsfamilj och är en av de mest robusta riskfaktorer för partnervåld som forskningen hittills identifierat. Det är ännu inte klarlagt exakt varför denna faktor är så starkt associerad till våld, men det finns stöd för att sociala inlärningsmekanismer spelar en stor roll (Widom, 1989).

Vi vet idag med säkerhet att det finns koppling mellan vissa typer av symptom på psykisk sjukdom och våldsbeteende (se t. ex. Monahan 1992). Detta ligger till grund för fyra SARA-punkter relaterade till psykologiskt fungerande: *missbruk av alkohol eller droger* (punkt 7), *suicidalitet/homicidalitet* (punkt 8), *psykotiska och/eller maniska symptom* (punkt 9) samt *personlighetsstörning karakteriserad av aggressivitet, impulsivitet eller instabilitet* (10). Det skall understrykas här att vi inte gjort några antaganden om att psykiska störningar "orsakar" våldsbeteende. Det är snarare så att psykiska störningar/sjukdomar antas vara associerade med dålig "coping-förmåga" och förhöjd psykosocial och interpersonell stress; individer med psykiska störningar kan således vara sämre på att ta hand om sig själva.

Tidigare partnervåld. Denna sektion omfattar sju punkter relaterade till tidigare partnervåld. För att bedömaren lättare skall kunna hålla isär hur mycket av den aktuella risken som attribueras till formellt dokumenterade händelser och hur mycket som attribueras till påstådda/åtalade gärningar så kodas riskfaktorer relaterade till indexgärningen (innevarande gärning) under en annan sektion.

De första fyra punkterna rör arten och graden av tidigare våld. *Tidigare bruk av fysiskt våld* (punkt 11) är en uppenbar riskfaktor baserad på det välbelagda faktum att tidigare beteende predicerar framtida beteenden (t. ex Monahan 1981). *Tidigare bruk av sexuellt våld/sexuellt betingad svartsjuka* (punkt 12) avser allt fysiskt våld med sexuellt innehåll eller sexuella övertoner liksom våld som förekommit i samband med svartsjuka. *Tidigare användning av vapen och/eller allvarligt dödshot* (punkt 13) innefattar allt beteende som explicit eller implicit inneburit hot om allvarlig fysisk skada eller död. *Upptrappning* (punkt 14) avser situationer där våldet förefaller eskalera över tid (Greenland, 1985).

De tre följande punkterna avser beteenden eller attityder som är kopplade till våldsamt beteende. *Tidigare överträdelse av besöksförbud* (punkt 15) tar upp incidenter där gärningsmannen inte har rättat sig efter en domstols eller annan myndighets beslut om förbud att kontakta offer för tidigare partnervåld. Även om punkt 15 i viss mån överlappar punkt 3 under rubriken Kriminell bakgrund, anser vi att en sådan överträdelse är så direkt relevant för bedömningen av risken för framtida partnervåld att den förtjänar särskild uppmärksamhet. *Bagatelliserande eller förnekande av tidigare partnervåld* (punkt 16) kan ingå i ett mer allmänt mönster av förnekande av personligt ansvar för kriminella handlingar eller så kan det vara specifikt för tidigare partnervåld. *Attityder som stöder eller ursäktar partnervåld* (punkt 17) omfattar en lång rad åsikter eller

värderingar - personliga, sociala, religiösa, politiska och kulturella - som stöder ett patriarkalt system (dvs. manlig överhöghet), kvinnoförakt och bruket av fysiskt våld eller hot för att lösa konflikter och utöva kontroll.

Indexgärning. Denna del består av tre punkter som till innehållet liknar dem i föregående avsnitt och som kodas uteslutande på grundval av indexgärningen (påstådd, åtalad eller aktuell): *Allvarligt sexuellt eller annat våld* (punkt 18), *Användande av vapen och/eller dödshot* (punkt 19), och *Överträdelse av besöksförbud* (punkt 20).

Andra övertväganden. Den sista delen innehåller inga fasta faktorer. Här har bedömaren möjlighet att anteckna riskfaktorer som inte ingår i SARA, men som föreligger i det aktuella fallet och som ligger till grund för bedömningen att det finns en stor risk för att den aktuella personen kommer att begå våldshandlingar. Exempel på sällsynta men betydelsefulla riskfaktorer är bl.a. tidigare förföljelse (t.ex. Cooper, 1994), tidigare tortyr av eller kraftigt övervåld mot partners, tidigare sexuell sadism osv.

Användarkvalifikationer

Eftersom SARA inte är ett kontrollerat psykologiskt test och det är avsett att användas i många olika sammanhang, finns det ingen särskild uppsättning användarkvalifikationer. När SARA inte används till att bedöma eller fatta beslut om en person finns det inga minimikrav på användarens kompetens. Till exempel kan SARA användas i undervisningssyfte (t.ex. en instruktör som använder SARA till att undervisa kriminalvårdspersonal om riskbedömning), som referensmaterial (för t.ex. advokater) och vid utvärderande forskning (t.ex. personal på en behandlingsenhet som använder SARA till att karakterisera de typiska risker som en klient står inför).

När SARA används till att bedöma och fatta beslut om en person, måste användaren säkerställa att bedömningen följer tillämpliga lagar, bestämmelser och politiska riktlinjer. Dessutom bör användare ha följande minimikvalifikationer:

(1) Specialistkunskaper i personundersökningar (t.ex. formell utbildning och/eller yrkeserfarenhet av bedömningar på det psykologiska eller psykiatriska området eller inom social-, sjuk- eller kriminalvård).

(2) Specialistkunskaper inom området partnervåld (t.ex. formella utbildningskurser, kunskaper om relevant litteratur, yrkeserfarenhet).

Observera att flera av punkterna i SARA behandlar aspekter av psykisk hälsa. Dessa punkter kan behöva kompletteras med en psykodiagnostisk bedömning och/eller bedömning av legitimerad psykolog eller läkare med specialistkompetens i psykiatri. Andra användare än psykologer eller psykiatriker (t.ex. övervakare) kan koda dessa punkter genom att hänvisa till utlåtanden från psykolog eller psykiatriker. Alternativt kan de a) koda dessa punkter och samtidigt påpeka att kodningen ska betraktas som preliminär (dvs. att de inte har konsulterat psykolog eller psykiatriker), eller b) utelämna punkterna helt och hållet, och notera de begränsningar som detta innebär för den sammanfattande riskbedömningen.

Bedömningsförfarande

När man bedömer risken för upprepat partnervåld måste man använda alla tillgängliga informationskällor. Innan SARA fylls i, ska en ingående bedömning göras. Punkterna kodas när all information har samlats in och vägts. I allmänhet omfattar bedömningen a) intervjuer med gärningsmannen *och* offret/offren, b) standardiserade mått

på fysisk och psykisk misshandel, c) standardiserade mått på drog- och alkoholmissbruk, d) genomgång av andra informationskällor, bl.a. polisrapporter, vittnesmål från offer, kriminalregister osv., och e) andra psykologiska bedömningsförfaranden. Nedan lämnas rekommendationer avseende var och en av dessa bedömningskomponenter.

Vi rekommenderar bedömaren att i alla skriftliga och muntliga rapporter redogöra för hur pass fullständig information han/hon har haft tillgång till vid riskbedömningen samt för hur ofullständig information eller avsaknad av uppgifter kan ha påverkat utlåtandet. Som stöd för denna process har vi tagit fram en ”Checklista för informationskällor” som kan fyllas i varje gång man använder SARA (se Appendix B).

Intervjuer med gärningsmannen och offret. I de flesta fall där en riskbedömning görs är det en domstol som har beslutat att gärningsmannen ska genomgå bedömning och/eller behandling. Det är viktigt att man har klart för sig att detta rättsliga sammanhang kan ha avgörande betydelse för utfallet av intervjun. Till exempel är bedömningsresultaten inte konfidentiella (eller konfidentiella endast i begränsad omfattning), och gärningsmannen vet att nästan allt han säger kan komma att tas upp i offentliga handlingar. Det är också möjligt att det han säger om tidigare, aktuella eller påstådda gärningar någon gång i framtiden kan komma att användas mot honom i domstol. Av sådana skäl kan gärningsmannen vara motvillig att lämna uppgifter om aktuella/tidigare våldshandlingar och kan också vägra att samarbeta överhuvudtaget. Därför är andra källor till information om gärningsmannens beteende, inklusive intervjuer med offret/offren, mycket viktiga. Sådana uppgifter kan också inhämtas från barn eller andra vittnen till våldshandlingar, företrädare för rättsväsendet

(polis, övervakare) som känner till gärningsmannen, eller tidigare terapeuter.⁷

Som framgår av punkterna i SARA, bör alla intervjuer ta upp följande frågor vad gäller gärningsmannen:

- Utsatt för övergrepp eller blivit försummad som barn (punkt 6)
- Arbetslivserfarenhet och social bakgrund (punkt 5)
- Tidigare partnerrelationer (punkt 4)
- Somatisk och psykiatrisk anamnes (punkt 7 - 10)
- Nuvarande psykisk status (punkt 7 - 10)
- Tidigare misshandel/våldsamt beteende (punkt 1, 2, och 11 - 20)
- Tidigare brott (punkt 1 - 3 och 11 - 20)
- Aktuella stressfaktorer (Andra överväganden)
- Aktuellt socialt nätverk (punkt 4 och Andra överväganden)

Vi rekommenderar att strukturerade eller semi-strukturerade intervjuer används för att säkerställa att informationen samlas in på ett systematiskt och tids-effektivt sätt.

Fysisk och psykisk misshandel. Enligt den beteendevetenskapliga litteraturen finns det goda skäl att inte förlita

⁷ När man pratar med offer är det viktigt att komma ihåg att det är *gärningsmannens* beteende, inte offrets beteende, som ska vara huvudfokus i intervjun. Om offret inte har sökt professionell hjälp, kan intervjuaren emellertid behöva ge elementärt psykologiskt stöd eller informera om vart offret kan vända sig. På samma sätt krävs särskild lyhördhet vid intervjuer med barn. Innan bedömaren vänder sig till övriga informationskällor, ska han/hon skaffa kunskap om aktuella etiska principer och gällande lagar och föreskrifter.

sig på kliniska intervjuer som enda bedömningsmetod. Vi rekommenderar att man i möjligaste mån kompletterar sådana intervjuer med strukturerade intervjuer och/eller självskattningsformulär. Människor kan ibland ha lättare att berätta om tidigare beteenden eller aktuella symptom i självskattningsformulär än i intervjuer ansikte mot ansikte. Strukturerade intervjuer och självskattningsinstrument bidrar också till att säkerställa att bedömningen är systematiskt standardiserad och fri från bias (dvs. samma fråga ställs på samma sätt till alla). Slutligen ger standardiserade mått ofta normer som gör det möjligt för bedömaren att jämföra den aktuella personens svar med svaren i en referensgrupp.

Det finns flera bra översikter av standardiserade förfaranden för bedömning av psykisk och fysisk misshandel i intima relationer (t.ex. Goldsmith, 1990; Hotaling & Sugarman, 1986; Saunders, 1992). I vårt eget arbete använder vi de skalor som utarbetats av Linda Marshall (1992) till att mäta begångna våldshandlingar, försök till våldshandlingar och hot om våld eftersom dessa skalor förefaller ge en allsidigare bedömning än de flesta andra självdeklarationer (särskilt när det gäller sexuellt våld). Vi använder den skala som utarbetats av Tolman (1989) till att skatta mer allmän psykisk misshandel. I varje enskilt fall ber vi gärningsmannen att poängsätta sin egen tidigare misshandel av offret, och offret får poängsätta gärningsmannens misshandel av henne. Utöver att dessa svar ger en uppfattning om den tidigare misshandelns omfattning och svårhetsgrad (punkt 11 - 14, 18 - 20) ger de en bild av i vilken mån gärningsmannen kan minimera eller förneka sina våldshandlingar (punkt 16).

Alkohol- och drogmissbruk. Vi har ovan skisserat fördelarna med standardiserade bedömningar. I vårt eget arbete använder vi Selzers skala (1971) till att screena alkoholmissbruk/-beroende och Skinners skala (1982) till

att screena drogmissbruk/-beroende. Båda dessa skalor är korta, men forskningen tyder på att de är oerhört användbara indikatorer på alkohol-/drogproblem. Vi ber gärningsmannen att poängsätta sitt alkohol-/drogbruk och, om det är möjligt, ber vi även offret/offren att poängsätta gärningsmannens alkohol-/drogbruk.

Övriga informationskällor. Man bör försöka skaffa kopior av polisrapporter, kriminalregister och offrens redogörelser. Om klinikern inte rutinmässigt får sådana dokument tillsammans med remissen, kan han/hon normalt skaffa dem från den åklagarmyndighet eller nämnd som handlägger fallet. Polisrapporter innehåller ofta viktiga kommentarer avseende a) objektiva belägg för våld (t.ex. sår och blåmärken), b) vittnesmål från personer som har sett eller hört gärningen begås, c) observationer av gärningsmannens beteende i samband med gripandet, och d) överväganden beträffande offrets säkerhet vid gripandet. Polisregisterutdrag är till hjälp vid fastställandet av tidigare gripanden/fällande domar för misshandel⁸ och misshandelsakt vad gäller borgensvillkor, försöksutskrivning, villkorlig frigivning osv. Slutligen kan offrens redogörelser ge ett mått på de fysiska och psykiska effekterna av gärningen.

Andra bedömningsförfaranden. Vi har redan diskuterat vikten av att intervjua offret/offren. Det finns också andra metoder att samla mer information, t.ex. personlighetsinventorier, intelligenstag, intervjuer med släktingar/barn och intervjuer med övervakare.

⁸Det kan finnas åtal/fällande domar som tyder på våldsamt beteende som inte rubriceras "misshandel". T.ex. kan incidenter där gärningsmannen har uppträtt störande eller skadat egendom osv. kopplas till våld. Den exakta arten av dessa möjliga våldsrelaterade brott kan undersökas i intervjuer med gärningsmannen och offret/offren.

- Personlighetsinventorier: Punkterna 7 - 10 i SARA behandlar psykologiska symptom och störningar som är kopplade till upprepade våldshandlingar. Som tidigare sagts kanske den information man får fram i en intervju inte avslöjar exakt i vilken grad ett psykiskt problem föreligger. Därför kan standardiserade personlighetsinventorier ge värdefull information om alkohol- och drogmissbruk (punkt 7), psykisk sjukdom (t.ex. tanke-rubbningar, misstänksamhet, depressiva/ suicidala tankar, punkt 8 och 9), och personlighetsstörningar (punkt 10). Det finns ett antal personlighetsinventorier att tillgå. Vi har funnit att "Personality Assessment Inventory" (PAI; Morey, 1991) är särskilt värdefullt i detta sammanhang eftersom det innehåller tre mått på aggression och ett mått på mottaglighet för behandling. Om psykopati misstänks, rekommenderar vi "Hare Psychopathy Checklist — Revised" (Hare, 1991). Dessutom finns det andra inventorier som mäter svartsjuka, beroende, efterhängsenhet, ilska osv. Alla sådana instrument ska normalt tolkas av en psykolog.
- Intelligenstest: Låg intelligensnivå och/eller särskilda kognitiva funktionshinder kan innebära att en gärningsman inte bedöms lämplig för behandling. Om bedömaren misstänker sådana begränsningar, kan han/hon därför rekommendera ett intelligenstest eller, i mer sällsynta fall, ett neuropsykologiskt test. Sådana test ska alltid genomföras och tolkas av behöriga psykologer.
- Intervjuer med släktingar/barn: I likhet med offer-intervjuer, kan intervjuer med släktingar och barn ge värdefulla uppgifter om mönstret för gärningsmannens våldsamma beteende. Sådana intervjuer kan bidra till att fastställa huruvida gärningsmannen är generellt våldsam, dvs. om han har misshandlat andra familjemedlemmar eller bekanta. Som nämns i diskussionen

om de logiska grunderna för punkterna 1 och 2 kan detta ha implikationer för risken.

- Intervjuer med övervakare: Övervakaren kan ofta lämna information om gärningsmannens dagliga livsföring. Ofta har han/hon pratat med nyckelvittnen, släktingar och sociala kontakter (t.ex. arbetsgivare) i samband med utarbetandet av bakgrundsrapporter till den rättsliga eller allmänna handläggningen av fallet. Dessutom kan övervakaren ofta lämna uppgifter om gärningsmannens tidigare skötsamhet i samband med frigivning. Denna information är avgörande för kodningen av punkterna 3 och 2.

Kodning

Som tidigare sagts ”poängsätts” SARA inte på samma sätt som de flesta psykologiska test. Istället görs tre typer av bedömningar, som kodas på en sammanfattande blankett (se Appendix A).

Enskilda faktorer. Närvaro av enskilda faktorer kodas enligt en 3-gradig skala: 0 = *föreligger ej*, 1 = *föreligger i viss mån*, och 2 = *föreligger*. Nedan presenteras utförliga kriterier för definition och kodning av respektive punkt. Om man inte har tillräcklig information för att koda en punkt, kan den utelämnas. Detta innebär inte nödvändigtvis att det inte går att komma fram till en slutgiltig riskbedömning, men man måste uttryckligen redovisa alla begränsningar som kan uppstå på grund av ofullständig information.

Enligt våra erfarenheter och den preliminära forskningen (t.ex. Bond, Eaves, & Kropp, 1994; Kropp, 1995) är närvaron av enskilda faktorer en relativt objektiv riskindikator. Generellt sett, och särskilt i frånvaro av kritiska faktorer (se nedan), ökar risken med antalet

faktorer som kodas ”föreligger”. Naturligtvis måste bedömaren i viss mån använda sitt professionella, subjektiva omdöme när han/hon fyller i SARA, men våra resultat tyder på att interbedömarreliabiliteten är mycket god vad gäller SARA-faktorer (Kropp, 1995).

Kritiska faktorer. Kritiska faktorer är faktorer som i sig själva är tillräckliga för att bedömaren, mot bakgrund av omständigheterna i det aktuella fallet, ska dra slutsatsen att det finns en överhängande risk för att personen ifråga kommer att skada någon. Sådana kritiska faktorer måste ingå i bedömningen därför att risken, som den uppfattas av bedömaren, inte är en enkel linjär funktion av antalet närvarande riskfaktorer i ett fall. Det är också därför som vi inte bara helt enkelt lägger ihop sifferkoderna för de enskilda SARA-faktorerna för att få fram en ”totalpoäng”: Det är tänkbart att närvaron av en enda kritisk faktor kan leda till bedömningen att risken för framtida våld är mycket hög. Kritiska faktorer kodas enligt en 2-gradig skala: 0 = *föreligger ej*, 1 = *föreligger*.

Sammanfattande riskbedömning. Bedömaren måste ofta ta upp två separata frågor: den omedelbara risken för partnervåld (som vanligen är den omständighet som föranledde riskbedömningen) och den omedelbara risken för våld mot någon annan identifierbar person (t.ex. barn, andra släktingar, eller en f.d. hustrus nya partner). I SARA kodas den risken enligt en 3-gradig skala: 1 = *låg*, 2 = *måttlig*, och 3 = *hög*. Om bedömningen är att det finns risk för att personen ifråga kan skada ”andra” måste bedömaren identifiera potentiella offer. Dessa sammanfattande riskbedömningar fångar upp bedömaren sammanfattande professionella bedömning på ett lättöverskådligt sätt, som möjliggör jämförelser med andra skattares bedömningar. Hittillsvarande forskningsresultat tyder på att sammanfattande riskbedömningar som gjorts med användning av SARA har en god interbedömarreliabilitet (Kropp, 1995).

Rapportering av observationer

Innehållet i riskbedömningsrapporter (muntliga eller skriftliga) styrs av en rad lagar, yrkesmässiga och etiska riktlinjer, samt olika myndigheters policy och praxis. I allmänhet innehåller emellertid de mest användbara rapporterna ett entydigt utlåtande, samt den grund på vilken utlåtandet baseras. En bra rapport stöder inte bara beslutsprocessen utan skyddar också bedömaren från anklagelser om godtyckligt beslutsfattande samtidigt som gärningsmannens rättigheter skyddas genom att rapporten ger honom möjlighet att ifrågasätta ett utlåtande och de fakta på vilka utlåtandet baseras.

En allsidig skriftlig rapport ska behandla flera områden: psykosocial bakgrund, aktuell psykosocial anpassning och ett slutgiltigt utlåtande. Avsnitten om den *psykosociala bakgrunden* bör inbegripa relevanta observationer avseende interpersonell historia, skolgång och arbetslivserfarenhet och ursprungsfamilj, intima relationer i vuxen ålder, funktionsförmåga som förälder, fysisk och psykisk sjukhistoria, tidigare våldsamt beteende, samt tidigare brott. Avsnittet om *aktuell psykosocial anpassning* ska inbegripa relevanta observationer angående psykiskt status (aktuella symptom, attityder och beteende), nuvarande eller förutsedda stressfaktorer, nuvarande eller förutsedda stödjande nätverk, omständigheterna kring indexgärningen (eller den senaste incidenten av partnervåld), och resultaten av eventuella frågeformulär eller psykologiska bedömningar. Avsnittet som behandlar det *slutgiltiga utlåtandet* ska lägga fram sammanfattande riskbedömningar liksom rekommenderade strategier för hanteringen av den risk som gärningsmannen utgör. SARA:s uppläggning gör instrumentet väl lämpat för diskussioner om riskhantering. Varje SARA-faktor är logiskt kopplad till en eller flera strategier för riskhantering. Vissa av riskfaktorerna är mer statiska till sin

art (dvs. de förväntas ändras mycket lite, om alls, med tiden), medan andra är mer dynamiska (och kan förändras snabbt). I tabell 1 karakteriserar vi SARA-faktoreernas statiska respektive dynamiska art och föreslår några strategier för riskhantering.

Tabell 1:
Riskhanteringsstrategier kopplade till SARA-punkter

SARA-punkt	Typ	Hantering
1, 2, 3, 15, 20	Statisk	<ul style="list-style-type: none"> • Intensiv övervakning
10, 16, 17	Primärt statisk	<ul style="list-style-type: none"> • Intensiv övervakning (statisk) • Långsiktig individualterapi (dynamisk) • Gruppbehandling (dynamisk) • Psykoedukativa insatser (dynamisk)
4, 5	Statisk och/eller dynamisk	<ul style="list-style-type: none"> • Interpersonell behandling - grupp- eller individualbehandling (statisk) • Juridisk rådgivning eller konflikthantering (dynamisk) • Yrkesvägledning
7	Dynamisk	<ul style="list-style-type: none"> • Domstolsbeslut om urinprov • Alkohol-/drogbehandling
8, 9	Dynamisk	<ul style="list-style-type: none"> • Kristerapi • Sjukhusvård • Psykofarmaka • Domstolsbeslut om vapenrestriktioner

#1: Tidigare intrafamiljärt våld

Ett mycket vanligt forskningsresultat är att personer som tidigare använt våld är mer benägna än andra att göra det också i framtiden (Monahan, 1981; Webster, Dickens & Addario, 1985). Vissa personer använder våld enbart mot familjemedlemmar – ett beteende som tenderar att vara repetitivt (Dutton, 1988; Dutton & Hart, 1992a). Även bland dem som gjort sig skyldiga till partnervåld, och som tidigare gjort sig skyldiga till våld också mot familjemedlemmar, föreligger en ökad risk för återfall i våld (Gondolf, 1988; Hotaling & Sugarman, 1986; Saunders, 1992b; Sonkin et al., 1985; Stuart & Campbell, 1989).

Kodning

2	<i>Personen har tidigare använt, eller försökt att använda, våld mot familjemedlemmar.</i>
1	<i>Personen har tidigare hotat, eller upplevts som hotande, att använda våld mot familjemedlemmar.</i>
0	<i>Personen har inte tidigare använt, försökt att använda, eller hotat att använda våld mot familjemedlemmar.</i>

Not. “Våld” inkluderar fysiska och sexuella övergrepp, samt allt brukande av vapen. “Familjemedlemmar” inkluderar alla familjemedlemmar i civilrättslig mening (föräldrar, svärföräldrar, syskon, etc), och barn till såväl tidigare som nuvarande relationspartners. Dock inkluderas inte tidigare eller nuvarande relationspartners (detta kodas längre fram).

#2: Tidigare extrafamiljärt våld

Hos de brottslingar som gjort sig skyldiga till våld, finns en ökad risk för att de också skall göra sig skyldiga till partnervåld, även om deras tidigare våld inte varit riktat mot relationspartners eller familjemedlemmar. Det är väl känt hos såväl kliniker som forskare, att “generellt våldsamma män” (sådana som är våldsamma såväl inom som utom hemmet) använder ett mer frekvent och allvarligt våld vid partnervåld, jämfört med andra män som gör sig skyldiga till partnervåld (Cadsby & Crawford, 1988; Fagan, Stewart, & Hansen, 1983; Gondolf, 1988; Saunders, 1992b; Sonkin, 1987; Stuart & Campbell, 1989).

Kodning

2	<i>Personen har tidigare använt, eller försökt att använda, våld mot bekanta eller obekanta.</i>
1	<i>Personen har tidigare hotat, eller upplevts som hotande, att använda våld mot bekanta eller obekanta.</i>
0	<i>Personen har inte tidigare använt, eller försökt att använda, våld mot bekanta eller obekanta.</i>

Not. “Våld” inkluderar fysiska och sexuella övergrepp, samt allt brukande av vapen. “Bekanta eller obekanta” inkluderar alla som inte är relationspartners eller familjemedlemmar.

#3: Tidigare misskötsamhet vid permission eller liknande

Brottslingar som har missbrukat villkorlig frigivning, permission eller annan friförmån från institution är mer återfallsbenägna än andra brottslingar (Andrews, 1991; Hart, Kropp, & Hare, 1988; Nuffield, 1982). Detta gäller även beträffande återfall i våldsbrott (Harris, Rice & Quinsey, 1993).

Detta item bör kodas med hjälp av tillgängliga register, såsom polis- eller kriminalregister.

Kodning

2	<i>Personen har tidigare gripits av polis för att ha missbrukat permission eller annan friförmån från institution.</i>
1	<i>Personen har tidigare missbrukat permission eller annan friförmån från institution, dock utan att ha gripits av polis därför.</i>
0	<i>Personen har inte tidigare missbrukat permission eller annan friförmån från institution.</i>

Not. Detta item skall kodas oavsett om eventuellt missbruk av friförmåner från permission har skett i samband med partnervåld eller inte. Överträdelse av besöksförbud räknas som missbruk enligt ovan. En person som tidigare är ostraffad skall kodas som 0.

#4: Problem i förhållanden under senare tid

Generellt sett, så har brottslingar med instabila kärleksrelationer en mer diger kriminell belastning, har i högre utsträckning begått våldsbrott, samt har en högre återfallsfrekvens i såväl våldsbrott som andra brott (Andrews, 1991; Snyder & Fruchtman, 1981). Beträffande män som gjort sig skyldiga till partnervåld, så har många kliniker observerat att risken för våld är högst under följande omständigheter: (a) mannen bor ihop med sin partner, men hon vill avbryta förhållandet, (b) mannen och hans partner har separerat, men han vill återuppta förhållandet, eller (c) det har varit en plötslig och/eller nyligen genomförd separation (Crawford & Gartner, 1992; Kennedy & Dutton, 1989; McNeil, 1987; Solicitor General of Canada, 1985; Sonkin, Martin, & Walker, 1985). När en man mördar sin kvinnliga partner, sker det vanligen i samband med separation/skilsmässa (Daly & Wilson, 1988). På ett mer generellt plan har det framhållits att våldsbenägna män ofta har påtagliga brister i sin förmåga att kommunicera med sina partners (Maiuro, Cahn, & Vitaliano, 1986; Saunders, 1993).

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<i>Personen har separerat från sin partner, eller har haft ett mycket konfliktfyllt förhållande, det senaste året.</i>
1	<i>Personen har i viss utsträckning haft ett konfliktfyllt förhållande det senaste året.</i>
0	<i>Personen har inte separerat eller haft ett konfliktfyllt förhållande det senaste året.</i>

Not. Kodning av detta item skall ta fasta på eventuella konflikters tyngd det senaste året, oavhängigt om de båda parterna genomgått behandling eller om en eventuell konflikt är ett direkt resultat av det nu begångna brottet.

#5: Problem på arbetsmarknaden under senare tid

Arbetslöshet är relaterat till en ökad risk för återfall i brott (Andrews, 1991). Arbetslösa brottslingar är också mer benägna att återfalla i våldsbrott (Tittle, Villemez, & Smith, 1978). Låg inkomst och finansiella problem är också riskfaktorer för partnervåld (Campbell, 1986; Hotaling and Sugarman, 1986; Stuart & Campbell, 1989). En plötsligt förändrad situation på arbetsmarknaden, i form av ett avsked eller en permittering, kan öka risken för våld (McNeil, 1987). Det är en vanlig uppfattning att vissa män låter sin arbetslivsrelaterade frustration och ilska gå ut över sina familjer (Saunders, 1993).

Kodning

2	<i>Personen är arbetslös, och har haft en instabil situation på arbetsmarknaden under det senaste året.</i>
1	<i>Personen är arbetslös, men har haft en stabil situation på arbetsmarknaden under det senaste året; eller, personen har för närvarande anställning, men har haft en instabil situation på arbetsmarknaden under det senaste året.</i>
0	<i>Personen har för närvarande anställning och har haft en stabil situation på arbetsmarknaden under det senaste året.</i>

Not. “Anställning” avser heltidsarbete, eller nära nog heltidsarbete (inkluderande egen rörelse); “instabil” avser frekventa byten av arbetsplatser eller längre perioder av arbetslöshet.

#6: Som ung offer för, eller vittne till, våld inom familjen

Det finns en stark koppling mellan att ha blivit utsatt för övergrepp som ung, och kriminalitet (Dutton & Hart, 1992a,b; Kaufman & Zigler, 1989; Widom, 1989). Forskning har också visat att det finns en förhöjd risk för partnervåld hos personer som under uppväxten varit offer för, eller vittne till, övergrepp inom familjen (Hotaling & Sugarman, 1986). Caesar (1988) fann att personer som gjort sig skyldiga till partnervåld, vid jämförelse med en kontrollgrupp, i större utsträckning varit såväl offer för, som vittne till, övergrepp inom familjen. Saunders (1993) har anser denna riskfaktor vara en av de tyngsta beträffande partnervåld.

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<i>Personen har som ung varit offer för, eller vittne till, frekvent eller allvarligt våld inom familjen.</i>
1	<i>Personen har som ung varit offer för, eller vittne till, mindre frekvent, eller mindre allvarligt, våld inom familjen.</i>
0	<i>Personen har som ung inte varit varit offer för, eller vittne till, våld inom familjen.</i>

#7: Missbruk eller beroende av alkohol eller droger under senare tid

Alkohol- och drogmissbruk är starkt relaterat till kriminalitet och återfallsbrottslighet (e.g., Harris et al., 1993; Monahan, 1981). Bland brottslingar som har brukat våld inom familjen finner man en högre andel missbrukare än bland brottslingar som inte brukat våld inom familjen (e.g., Dutton & Hart, 1992b; Tolman & Bennett, 1990). Bland män som gjort sig skyldiga till partnervåld, har man funnit att återfallsrisken i våld varit högre bland dem som missbrukat under tiden närmast före brottet (Gondolf, 1988; Saunders, 1992b; Sonkin, 1987; Stuart & Campbell, 1989; Walker, 1989). Alkoholmissbruk anses vara en av de tre tyngsta riskfaktorerna för våld inom familjen (Saunders, 1993).

Kodning

2	<i>Personen har allvarligt missbrukat eller varit beroende av, alkohol eller droger under det senaste året.</i>
1	<i>Personen har i viss mån missbrukat, eller varit beroende av, alkohol eller droger under det senaste året.</i>
0	<i>Personen har inte missbrukat, eller varit beroende av, alkohol eller droger under det senaste året.</i>

Not. Detta item skall ta fasta på svårigheten i ett eventuellt missbruk under det senaste året, oavsett om personen genomgått behandling. "Allvarligt missbruk" avser att personens missbruk väsentligt har försämrat dennes hälsotillstånd eller sociala funktionsförmåga (exempelvis överdos, anhållen för brott eller uppsagd från sitt arbete).

#8: Suicidalt eller homicidalt tankeinhåll, eller avsikt, under senare tid

Kopplingen mellan suicidalt eller homicidalt tankeinhåll, och våld, är självklar. I tvångslagstiftning över hela världen är sådant tankeinhåll, i förening med en allvarlig psykisk störning, i allmänhet tillräckligt för att tillgripa psykiatrisk tvångsvård. Även om en koppling mellan självmordsbenägenhet och risk för utåtagerande våld inte är alldeles självklar, så är ändå en sådan benägenhet en tydlig indikation på en allvarlig krissituation, och är därför vanligen ansedd som en viktig riskfaktor (Goldsmith, 1990; Saunders, 1992b; Stuart & Campbell, 1989). Forskning har visat att det finns ett samband mellan att vara farlig för sig själv och att vara farlig för andra (e.g., Convit, Jaeger, Lin, Meisner, & Volavka, 1988; Menzies, Webster, & Sepejak, 1985). Det är inte ovanligt, att män som mördat sina partners i samband med brottet har, eller strax innan brottet har haft, ett suicidalt tankeinhåll. Inte heller är det ovanligt att dessa män försöker att suicidera efter mordet.

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<i>Personen har haft allvarligt suicidalt eller homicidalt tankeinhåll, eller avsikt, under året senaste året.</i>
1	<i>Personen har haft mindre allvarligt suicidalt eller homicidalt tankeinhåll, eller avsikt, under det senaste året.</i>
0	<i>Personen har inte haft suicidalt eller homicidalt tankeinhåll, eller avsikt, under året senaste året.</i>

Not. Detta item skall ta fasta på allvarlighetsgraden i ett eventuellt suicidalt eller homicidalt tankeinhåll under det senaste året, oavsett om personen erhållit behandling. "Allvarligt" avser (a) att tankeinhållet kan uppfattas som persistent och påträngande, eller (b) att en eventuell avsikt bedöms som medium eller hög.

#9: Psykotiska och/eller maniska symptom under senare tid

Det har under senare år varit en debatt i forskarsamhället beträffande kopplingen mellan psykisk sjukdom och våld. Vissa studier har rapporterat en stark koppling mellan psykossjukdomar och våld (e.g., Swanson, Holzer, Ganju, & Jono, 1990; Monahan, 1992), medan andra rapporterat en låg risk för återfall i våldsbrottslighet bland personer som behandlats för psykossjukdomar (Rice, Harris & Cormier, 1992). Det vanligaste resultatet förefaller vara att psykotiska och/eller maniska symptom är förenade med en förhöjd risk för våld (e.g., Binder & McNeil, 1988; Link & Stueve, 1994).

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<i>Personen har, eller har haft, allvarliga psykotiska eller maniska symptom under det senaste året.</i>
1	<i>Personen har, eller har haft, mindre allvarliga psykotiska eller maniska symptom under det senaste året.</i>
0	<i>Personen har inte haft psykotiska eller maniska symptom under det senaste året.</i>

Not. Detta item skall ta fasta på allvarlighetsgraden av eventuella symptom under det senaste året, oavsett om personen erhållit behandling. Psykotiska symptom omfattar (a) osammanhängande tal, (b) vanföreställningar, (c) hallucinationer, och (d) ett mycket bisarrt uppträdande. Maniska symptom omfattar (a) en extrem eufori eller irritabilitet, (b) grandiositet, (c) tankeflykt och pratsamhet, och (d) motorisk hyperaktivitet. "Allvarlig" innebär att symptomen resulterat i slutna eller öppna psykiatriska behandlingsinsatser, eller att de inneburit en uttalad social dysfunktion.

#10: Personlighetsstörning karakteriserad av aggressivitet, impulsivitet eller instabilitet

Personlighetsstörningar är vanligt förekommande i kriminella populationer i allmänhet (e.g., Hare, 1983, 1991) och bland män som gör sig skyldiga till partnervåld i synnerhet (Hamberger & Hastings, 1988; Hart, Dutton, & Newlove, 1993). De personlighetsstörningar som karakteriseras av aggressivitet, impulsivitet och instabilitet (ex.vis psykopatisk/antisocial, borderline, narcissistisk eller histrionisk personlighetsstörning), är förenade med en ökad risk för kriminellt beteende, inkluderande våld och återfall i våldsbrottslighet (Hare, 1991; Harris et al., 1993; Sonkin, 1987). Detta item bör kodas utifrån aktuella eller tidigare psykiatriska/psykologiska utredningar, eller i samråd med en person med klinisk kompetens.

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<i>Personen har en personlighetsstörning karakteriserad av allvarliga problem med aggressivitet, impulsivitet eller instabilitet.</i>
1	<i>Personen har en personlighetsstörning karakteriserad av mindre allvarliga problem med aggressivitet, impulsivitet eller instabilitet.</i>
0	<i>Personen har ingen personlighetsstörning karakteriserad av problem med aggressivitet, impulsivitet eller instabilitet.</i>

Not. “Allvarliga problem” innebär att symptomen resulterat i öppen eller sluten psykiatrisk behandling, eller att de inneburit en uttalad social dysfunktion (ex.vis PCL-R-poäng ≥ 25 , eller diagnos av någon axel II-diagnos enligt DSM-IV). “Mindre allvarlig” innebär att symptomen inte resulterat i någon form av psykiatrisk behandling, och att de inneburit en lindrig social dysfunktion (ex.vis PCL-R-poäng 15 – 25, eller uttalade drag av någon axel II-diagnos enligt DSM-IV).

#11: Tidigare bruk av fysiskt våld

Män som har brukat fysiskt våld i tidigare eller pågående relationer är mer benägna än andra män att bruka våld också i framtiden (Fagan et al., 1983; Sonkin, 1987). Man uppskattar att återfallsfrekvensen i våld bland män som tidigare brukat våld mot sina relationspartners är 30 – 70% inom 2 år (Dutton, 1995). Denna siffra anses föreligga oavsett om gärningsmannen blir föremål för ingripande eller behandling (Hamberger & Hastings, 1993).

Kodning

2	<i>Personen har brukat fysiskt våld mot tidigare eller nuvarande relationspartner.</i>
1	<i>Personen har försökt att bruka fysiskt våld mot tidigare eller nuvarande relationspartner.</i>
0	<i>Personen har inte brukat våld, eller försökt att bruka våld, mot tidigare eller nuvarande relationspartner.</i>

Not. “Fysiskt våld” inkluderar användning av vapen, men exkluderar sexuella övergrepp (kodas under Item 13) och hot (kodas under Item 14). “Partner” inkluderar fru, sambo, fästmö eller flickvän.

#12: Tidigare bruk av sexuellt våld/sexuell svartsjuka

Typologier av män som gör sig skyldiga till partnervåld visar vanligen att de mest svårartade fallen inkluderar sexuellt våld och en uttalad sexuell svartsjuka (Gondolf, 1988; Snyder & Fruchtman, 1981). Dessa män är mer benägna än andra att återfalla i nytt våld (Goldsmith, 1990; Saunders, 1992b; Stuart & Campbell, 1989; Walker, 1989).

Kodning

2	<i>Personen har brukat sexuellt betingat våld mot tidigare eller nuvarande relationspartner, eller någon gång brukat våld mot sin partner på grund av sexuellt betingat svår svartsjuka.</i>
1	<i>Personen har försökt att bruka sexuellt betingat våld mot tidigare eller nuvarande relationspartner, eller har uppvisat en sexuellt betingad svår svartsjuka.</i>
0	<i>Personen har inte brukat, eller försökt att bruka, sexuellt betingat våld mot tidigare eller nuvarande relationspartner, och har inte uppvisat en sexuellt betingad svår svartsjuka.</i>

Not. “Sexuellt betingat våld” inkluderar sexuella övergrepp med användning av vapen, men exkluderar hot (kodas under Item 14). “Svår svartsjuka” innebär att svartsjukan har medfört någon slags psykiatrisk behandling, eller att den avsevärt påverkat personens sociala funktionsförmåga. “Relationspartner” inkluderar fru, sambo, fästmo eller flickvän.

#13: Tidigare användning av vapen och/eller allvarliga dödshot

Män som tidigare gjort sig skyldiga till partnervåld under användning av vapen, eller hot om användning av vapen, utgör en ökad risk för återfall i våld (Sonkin, Martin, & Walker, 1985). Det är också visat att män som framkastar allvarliga och trovärdiga hot mot deras relationspartners (dvs män som orsakar en stor fruktan hos deras partners eller före detta partners), utgör en stor risk för återfall i våld (Gondolf, 1988; Sonkin, 1987; Stuart & Campbell, 1989; Walker, 1989).

Kodning

2	<i>Personen har tidigare använt sig av vapen eller allvarliga dödshot.</i>
1	<i>Personen har tidigare hotat att använda sig av vapen eller att bruka allvarligt våld.</i>
0	<i>Personen har inte tidigare använt sig av vapen eller allvarliga hot.</i>

Not. "Vapen" avser skjutvapen, knivar och olika slags tillhyggen. "Allvarligt hot" innebär att hoten uppfattats som trovärdiga av den hotade. Vaga eller indirekta hot (ex.vis "Jag ska ta dig"), vilka upplevs som allvarliga och trovärdiga av den hotade, skall kodas som hot om allvarligt våld.

#14: Upptrappning

I forskningen kring partnervåld har man sedan länge uppmärksammat att relationer med förekomst av våld ofta karakteriseras av distinkta mönster eller cykler. Vissa forskare pekar på stora likheter i dessa mönster i konfliktfyllda förhållanden (e.g., Walker, 1989; Ganley, 1987), medan andra pekar på stora olikheter (Webster et al., 1985). Gemensamt för dessa forskare är emellertid uppfattningen om att en upptrappning av konflikter och övergrepp är förknippat med en ökad risk för återfall i våld (Sonkin, 1987; Stuart & Campbell, 1989). Det har påpekats av forskare att det är viktigt att noggrant studera all relevant information när man kartlägger mönster av tidigare våld (Rice & Harris, 1992). Inte sällan finner man en successiv ökning av våld över tid (Greenland, 1985).

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<i>Personen har uppvisat en upptrappning av våldsamt beteende under det senaste året.</i>
1	<i>Personen har uppvisat en möjlig upptrappning av våldsamt beteende under det senaste året.</i>
0	<i>Personen har inte uppvisat någon upptrappning av våldsamt beteende under det senaste året.</i>

Not. Detta item skall ta fasta på en eventuell förändring av ett våldsamt beteende oberoende av eventuell behandling.

#15: Tidigare överträdelse av besöksförbud

Forskning har visat att tidigare missbruk av permissioner, försöksutskrivningar eller andra friförmåner från institution, utgör en förhöjd risk för återfall i såväl brottslighet i allmänhet som i våldsbrott (se Item 3). Även om det i stora delar saknas empiriskt stöd för detta item, så är det en vanlig uppfattning bland erfarna kliniker att tidigare överträdelse av besöksförbud utgör en ökad risk för återfall i våld.

Kodning

2	<i>Personen har gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud och gripits av polis därför.</i>
1	<i>Personen har gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud, men inte gripits av polis därför.</i>
0	<i>Personen har inte gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud.</i>

#16: Bagatelliserande eller förnekande av tidigare partnervåld

Det är vanligt bland grova och återfallsbenägna brottslingar att man förnekar eller bagatelliserar sitt antisociala beteende. Detta är särskilt tydligt beträffande våldsbrottslingar i allmänhet, och hustrumisshandlare i synnerhet (Dutton, 1995; Hare, 1991; Saunders, 1992b; Webster et al., 1985). Hos hustrumisshandlare finns en tydlig koppling mellan ett förnekande eller bagatelliserande å ena sidan, och såväl en ovilja att upphöra med sitt våld, som att genomgå behandling, å andra sidan. Hos dessa män finns en förhöjd risk för återfall i våld (Dutton, 1988; Sonkin, 1987).

(fortsättning på nästa sida)

Kodning

2	<p><i>Personen bagatelliserar eller förnekar helt tidigare våldsamt beteende, trots att det föreligger fakta som talar för motsatsen, enligt följande</i></p> <p><i>(a) personen förnekar allt, eller det mesta, av ett tidigare våldsamt beteende.</i></p> <p><i>(b) personen förnekar allvarliga konsekvenser av ett tidigare våldsamt beteende (ex.vis skyller på offret).</i></p> <p><i>(c) personen förnekar allvarliga konsekvenser av ett tidigare våldsamt beteende (ex.vis hävdar att offret inte åsamkats några skador).</i></p>
1	<p><i>Personen bagatelliserar eller förnekar delvis tidigare våldsamt beteende, trots att det föreligger fakta som talar för motsatsen, enligt följande</i></p> <p><i>(a) personen förnekar tidigare våldsamt beteende i vissa fall, men vidgår sådant beteende i andra fall.</i></p> <p><i>(b) personen förnekar egen skuld till ett tidigare våldsamt beteende i vissa fall (ex.vis skyller på offret), men tar på sig skuld i andra fall.</i></p> <p><i>(c) personen förnekar allvarliga konsekvenser av ett tidigare våldsamt beteende i vissa fall (ex.vis hävdar att offret inte åsamkats några skador), men medger sådana konsekvenser i andra fall.</i></p>
0	<p><i>Personen förnekar inte, eller bagatelliserar, tidigare våldsamt beteende.</i></p>

#17: Attityd som stöder eller ursäktar partnervåld

Såväl empirisk forskning som klinisk erfarenhet visar att många socio-politiska, religiösa, (sub)kulturella och personliga attityder (dvs värderingar och övertygelser), skiljer sig mellan män som gör sig skyldiga till partnervåld, och dem som inte gör det (e.g., Saunders, 1992b; Straus et al., 1980). En "röd tråd" mellan dessa attityder är att de stöder eller ursäktar hustrumisshandel genom att implicit och explicit uppmuntra (a) manschauvinism, (b) kvinnohat, och/eller (c) användande av våld för att lösa konflikter. Sådana attityder samvarierar ofta med bagatellisera-nde/förnekande av hustrumisshandel, och är tydligt kopp-lat till en ökad risk för återfall i våld (Goldsmith, 1990; Sonkin, 1987).

Kodning

2	<i>Personen bekräftar explicit attityd r som stöder eller ursäktar hustrumisshandel.</i>
1	<i>Personen bekräftar implicit attityd r som stöder eller ursäktar hustrumisshandel.</i>
0	<i>Personen har inte attityder som stöder eller ursäktar hustrumisshandel.</i>

#18: Allvarligt sexuellt- eller annat våld

Allvarligt sexuellt- och annat våld är förenat med en ökad risk för framtida våld (Sonkin, 1987; se även Item 11 och 12). Kodning av detta item skall enbart göras utifrån det aktuella brottet.

Kodning

2	<i>Personens aktuella brott innefattar allvarligt sexuellt- eller annat våld.</i>
1	<i>Personens aktuella brott innefattar mindre allvarligt sexuellt- eller annat våld.</i>
0	<i>Personens aktuella brott innefattar inget sexuellt- eller annat våld.</i>

Not. "Allvarligt våld" innebär att offret åsamkats allvarliga fysiska skador som krävt medicinsk kontroll.

#19: Användning av vapen och/eller allvarligt dödshot

Användning av vapen och dödshot som orsakar rädsla hos offret, utgör en ökad risk för framtida våld (se Item 13). Kodning av detta item skall enbart göras utifrån det aktuella brottet.

Kodning

2	<i>Personen har använt vapen eller allvarliga dödshot i samband med det aktuella brottet.</i>
1	<i>Personen har hotat att använda vapen i framtiden, eller framfört hot om allvarligt våld, i anslutning till det aktuella brottet.</i>
0	<i>Personen har inte använt, eller hotat att i framtiden använda, vapen, eller framfört dödshot eller hot om allvarligt våld i anslutning till det aktuella brottet.</i>

Not. “Vapen” avser skjutvapen, knivar och olika slags tillhyggen. “Allvarligt hot” innebär att hoten uppfattats som trovärdiga av den hotade. Vaga eller indirekta hot (ex.vis “Jag ska ta dig”), vilka upplevs som allvarliga och trovärdiga av den hotade, skall kodas som hot om allvarligt våld.

#20: Överträdelse av besöksförbud

Överträdelser av besöksförbud innebär sannolikt en ökad risk för framtida våld (se Item 16). Kodning av detta item skall enbart göras utifrån det aktuella brottet.

Kodning

2	<i>Personen har i det aktuella brottet gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud och gripits av polis därför.</i>
1	<i>Personen har i det aktuella brottet gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud, men inte gripits av polis därför.</i>
0	<i>Personen har i det aktuella brottet inte gjort sig skyldig till överträdelse av besöksförbud.</i>

Andra överväganden

Vi har reserverat plats för mindre vanliga, men viktiga, riskfaktorer som inte finns med som egna items i SARA. Vilka dessa bör vara, och hör de skall värderas, är i hög grad upp till skattaren själv. Sådana items kan vara grundade på historiska data, händelser under senare tid, eller det nu aktuella brottet. Exempel på sådana items är:

- **Aktuell känslomässig krissituation.** Mer specifikt, en situation som kräver psykiatrisk behandling, men som inte kan karakteriseras som “psykotiska/maniska symptom” (vilket kodas under Item 9).
- **Tidigare utsatt partners för tortyr eller kraftigt övervåld.**
- **Offer för, eller vittne till, politisk förföljelse, tortyr eller våld.** Detta bör undersökas bland familjer med invandrarbakgrund, särskilt om de är politiska flyktingar.
- **Sexuell sadism.**
- **Tillgänglighet till skjutvapen.** “Tillgänglighet” innebär att personen förvarar skjutvapen i hemmet, på arbetet, eller på någon annan plats där det är lätt åtkomligt, eller att personen nyligen har inhandlat ett skjutvapen. Risker är särskilt höga vid följande omständigheter: (a) personen har ett suicidalt eller homicidalt tankeinnehåll/avsikt, (b) personen har tidigare använt vapen när han brukat våld, eller (c) personen har hotat att använda vapen (Campbell, 1986; Sonkin, Martin, & Walker, 1985; Stuart & Campbell, 1989).
- **Förföljelse.** Här avses en uttalad förföljelse i avsikt att skrämja och plåga en tidigare, eller nuvarande,

partner. Sådan förföljelse innebär ofta viss förstörelse av offrets ägodelar, mer eller mindre uttalade hot mot offret och dennes släkt och vänner, samt en hög grad av övervakning.

- **Ett nyligen förlorat socialt stöd och socialt nätverk.**

Bibliografi

- American Education Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education (1985). *Standards for educational and psychological testing*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Andrews, D. A. (1989). Recidivism is predictable and can be influenced: Using risk assessments to reduce recidivism. *Forum on Corrections Research, 1*, 11-17.
- Augimeri, L.K., Webster C.D., Koegl, C.J., & Levene K.S. (1998). EARL-20B. Early assessment risk list for boys. Version 1. Toronto: Earls court Child and Family Centre.
- Belfrage, H., & Fransson, G. (1997). HCR-20. Bedömning av risk för framtida våld. Manual med instruktioner och kommentarer. Växjö: Forskningsenheten, Psykiatriskt regionvårdscentrum.
- Belfrage, H., Jarl, B., & Långström, N. (1999). SVR-20. Riktlinjer för bedömning av risk för sexuellt våld. Växjö: Forskningsenheten, Psykiatriskt regionvårdscentrum. Svensk översättning av Boer, D. P., Hart, S. D., Kropp, P. R., & Webster, C. D. SVR-20. Manual for the sexual violence risk – 20. Professional guidelines for assessing risk of sexual violence. Burnaby: The Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University, 1998.

- Binder, R. L., & McNeil, D. E. (1988). The effects of diagnosis and context on dangerousness. *American Journal of Psychiatry*, 145, 728-732.
- Boer, D. P., Hart, S. D., Kropp, P. R., & Webster, C. D. (1998). SVR-20. Manual for the sexual violence risk – 20. Professional guidelines for assessing risk of sexual violence. Burnaby: The Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.
- Bond, L., Eaves, D., & Kropp, P. R. (1994, November). *Protecting victims of spousal assault: The Delta project*. Paper presented at Stopping the Violence: Changing Families, Changing Futures, Vancouver, BC.
- BRÅ (1995). *Kriminalstatistik. Sveriges officiella statistik. Brottsförebyggande rådet, BRÅ-Rapport 1997:5*. Stockholm: Author.
- Cadsky, O., & Crawford, M. (1988). Establishing batterer typologies in a clinical sample of men who assault their female partners. Special Issue: Wife battering: A Canadian perspective. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 7, 119-127.
- Caesar, P. L. (1988). Exposure to violence in the families-of-origin among wife abusers and maritally nonviolent men. Special issue: Wife assaulters. *Violence and victims*, 3, 49-63.
- Campbell, J. C. (1986). Nursing assessment for risk of homicide with battered women. *Advances in Nursing Science*, 8, 36-51.
- Canadian Centre for Justice Statistics (1994). Wife assault: The findings of a national survey. *Juristat Service Bulletin*, 14 (9), 1-22.

- Canadian Panel on Violence Against Women (1993). *Changing the landscape: Ending violence – achieving equality*. Ottawa: Minister of Supply and Services, Canada.
- Convit, A., Jaeger, J., Lin, S. P., Meisner, M., & Volavka, J. (1988). Predicting assaultiveness in psychiatric inpatients: A pilot study. *Hospital and Community Psychiatry, 39*, 429-434.
- Cooper, M. (1993). *Assessing the risk of repeated violence among men arrested for wife assault: A review of the literature*. Vancouver: BC Institute on Family Violence.
- Cooper, M. (1994). *Criminal harassment and potential for treatment: Literature review and annotated bibliography*. Vancouver, BC: British Columbia Institute on Family Violence, Suite 290 - 601 West Cordova Street, Vancouver, BC, Canada, V6B 1G1.
- Crawford, M., & Gartner, R. (1992). *Woman killing: Intimate femicide in Ontario, 1974 - 1990*. Toronto: Women We Honour Action Committee.
- Daly, M., & Wilson, M. (1988). Evolutionary social psychology and family homicide. *Science, 242*, 519-524.
- Dutton, D. G. (1995). *The domestic assault of women: Psychological and criminal justice perspectives* (rev. ed.). Vancouver, BC: UBC Press.
- Dickens, B. (1985). Prediction, professionalism, and public policy. In C. D. Webster, M. H. Ben-Aron, & S. J. Hucker (Eds.), *Dangerousness: Probability and*

prediction, psychiatry and public policy (pp. 177-207).
New York: Cambridge University Press.

- Dutton, D. G. (1988). Profiling of wife assaulters: Preliminary evidence for a trimodal analysis. *Violence and Victims, 3*, 5-29.
- Dutton, D. G., & Hart, S. D. (1992a). Evidence for long-term, specific effects of childhood abuse on criminal behavior in men. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 36*, 129-137.
- Dutton, D. G., & Hart, S. D. (1992b). Risk markers for family violence in a federally incarcerated population. *International Journal of Law and Psychiatry, 15*, 101-112.
- Elisasson, M. (1997). En plump i jämställdhetens protokoll. Svensk forskning om våld mot kvinnor. I: Olsson, M. & Wiklund, G. (red). *Våld mot kvinnor*. BRÅ-Rapport 1997:2. Stockholm: Fritzes.
- Fagan, J. A., Stewart, D. K., & Hansen, K. V. (1983). Violent men or violent husbands? Background factors and situational correlates. In D. Finkelhor, R. J. Gelles, G. T. Hotaling, & M. A. Straus (Eds.), *The dark side of families: Current family violence research* (pp. 49-67). Newbury Park, CA: Sage.
- Ganley, A. L. (1987). Perpetrators of domestic violence: An overview of counseling the court-mandated client. In D. J. Sonkin (Ed.), *Domestic violence on trial: Psychological and legal dimensions of family violence* (pp. 174-196). New York: Springer.

- Gelles, R. J., & Straus, M. A. (1988). *Intimate violence: The causes and consequences of abuse in the American family*. New York: Simon and Schuster.
- Goldsmith, H. R. (1990). Men who abuse their spouses: An approach to assessing future risk. *Journal of Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, 15, 45-56.
- Gondolf, E. W. (1988). Who are those guys? Toward a behavioral typology of batterers. *Violence and Victims*, 3, 187-203.
- Greenland, C. (1985). Dangerousness, mental disorder, and politics. In C. D. Webster, M. H. Ben-Aron, & S. J. Hucker (Eds.), *Dangerousness: Probability and prediction, psychiatry and public policy* (pp. 25-40). New York: Cambridge University Press.
- Grisso, T. (1986). *Evaluating competencies: Forensic assessments and instruments*. New York: Plenum.
- Hall, H. V. (1987). *Violence prediction: Guidelines for the forensic practitioner*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Hamberger, L. K., & Hastings, J. E. (1988). Characteristics of male spouse abusers consistent with personality disorders. *Hospital and Community Psychiatry*, 39, 763-770.
- Hamberger, L. K., & Hastings, J. E. (1993). Court-mandated treatment of men who assault their partner: Issues, controversies, and outcomes. In N. Z. Hilton (ed.), *Legal responses to wife assault: Current trends and evaluation* (pp. 188-229). Newbury Park, CA: Sage.

- Hare, R. D. (1983). Diagnosis of antisocial personality disorder in two prison populations. *American Journal of Psychiatry*, *140*, 887-890.
- Hare, R. D. (1991). *Manual for the Hare Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R)*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Harris, G. T., Rice, M. E., & Quinsey, V. L. (1993). Violent recidivism of mentally disordered offenders: The development of a statistical prediction instrument. *Criminal Justice and Behavior*, *20*, 315-335.
- Hart, S. D., Dutton, D. G., & Newlove, T. (1993). Personality disorder among wife assaulters. *Journal of Personality Disorders*, *7*, 328-340.
- Hart, S. D., Kropp, P. R., & Hare, R. D. (1988). Performance of male psychopaths following conditional release from prison. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *56*, 227-232.
- Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B. (1986). An analysis of risk markers in husband-to-wife violence: The current state of knowledge. *Violence and Victims*, *1*, 101-124.
- Island, D., & Letellier, P. (1991). *Men who beat the men who love them: Battered gay men and domestic violence*. Binghamton, NY: Harrington Park Press.
- Justitiekottets betänkande 1997/98:JuU13. *Kvinnofrid (prop. 1997/98:55)*. Riksdagens samlingar 7 saml. JuU13. Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.
- Kaufman, J., & Zigler, E. (1989). The intergenerational transmission of child abuse. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: Theory and*

research on the causes and consequences of child abuse and neglect (pp. 129-150). Cambridge: Cambridge University Press.

- Kennedy, L. W., & Dutton, D. G. (1989). The incidence of wife assault in Alberta. *Canadian Journal of Behavioral Science*, *21*, 40-54.
- Klassen, D., & O'Connor, W. A. (1989). Assessing the risk of violence in released mental patients: A cross validation study. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *1*, 75-81.
- Koss, M., Goodman, L., Browne, A., Fitzgerald, L., Keita, G. P., & Russo, N. (1994). *No safe haven: Male violence against women at home, at work, and in the community*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Kropp, P. R. (1995, April). *Development of the Spousal Assault Risk Assessment Guide*. Paper presented at Mental Disorder and Criminal Justice Conference: Changes, Challenges and Solutions, Vancouver, BC.
- Kurz, D. (1993). Physical assaults by husbands: A major social problem. In R. J. Gelles & D. R. Loseke (Eds.), *Current controversies in family violence* (pp. 88-103). Newbury Park, CA: Sage.
- Link, B. G., & Stueve, A. (1994). Psychotic symptoms and the violent/illegal behavior of mental patients compared to community controls. In J. Monahan & H. J. Steadman (Eds.), *Violence and mental disorder: Developments in risk assessment* (pp. 137-159). Chicago: University of Chicago Press.

- Maiuro, R. D., Cahn, T. S., & Vitaliano, P. P. (1986). Assertiveness deficits and hostility in domestically violent men. *Violence and Victims, 1*, 279-289.
- Marshall, L. (1992). The Severity of Violence Against Women Scales. *Journal of Family Violence, 7*, 189-203.
- McNeil, M. (1987). Domestic violence: The skeleton in Tarrasoff's closet. In D. J. Sonkin (Ed.), *Domestic violence on trial: Psychological and legal dimensions of family violence* (pp. 197-212). New York: Springer.
- Menzies, R. J., Webster, C. D., & Sepejak, D. S. (1985). The dimensions of dangerousness: Evaluating the accuracy of psychometric predictions of violence among forensic patients. *Law and Human Behavior, 9*, 49-70.
- Ministry of the Attorney General of British Columbia (1993). *Policy on the Criminal Justice System Response to Violence Against Women and Children, Part I: Violence Against Women in Relationships Policy*. Victoria, BC: Queen's Printer.
- Monahan, J. (1981). *Predicting violent behavior: An assessment of clinical techniques*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Monahan, J. (1992). Mental disorder and violent behavior. *American Psychologist, 47*, 511-521.
- Monahan, J., & Steadman, H. J. (1994). *Violence and mental disorder: Developments in risk assessment*. Chicago: University of Chicago Press.

- Morey, L. C. (1991). *Personality Assessment Inventory Professional Manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Murphy, C., & O'Leary, K. D. (1989). Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*, 24-33.
- Nuffield, J. (1982). *Parole decision-making in Canada: Research towards decision guidelines*. Ottawa: Ministry of Supplies and Services, Canada.
- O'Leary, K. D., Barling, J., Arias, I., Rosenbaum, A., Malone, J., & Tyree, A. (1989). Prevalence and stability of physical aggression between spouses. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*, 263-268.
- Regeringens Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid*. Riksdagens samlingar 1 saml Nr 55, Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.
- Renzetti, C. M. (1992). *Violent betrayal: Partner abuse in lesbian relationships*. Newbury Park, CA: Sage.
- Rice, M. E., Harris, G. T., & Cormier, C. A. (1992). An evaluation of a maximum security therapeutic community for psychopaths and other mentally disordered offenders. *Law and Human Behavior, 16*, 399-412.
- Rice, M. E., & Harris, G. T. (1992). A comparison of criminal recidivism among schizophrenic and nonschizophrenic offenders. *International Journal of Law and Psychiatry, 15*, 397-408.

- Roesch, R., Zapf, P. A., Eaves, D., & Webster, C. D. (1998). *Fitness Interview Test* (Revised edition). Burnaby: The Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.
- Sampson, E. E. (1993). *Celebrating the other. A dialogic account of human nature*. London, U.K.: Harvester Wheatsheaf.
- Saunders, D. G. (1992a). A typology of men who batter women: Three types derived from cluster analysis. *American Journal of Orthopsychiatry*, 62, 264-275.
- Saunders, D. G. (1992b). Woman battering. In R. T. Ammerman & M. Hersen (Eds.), *Assessment of family violence: A clinical and legal sourcebook* (pp. 208-235). New York: Wiley.
- Saunders, D. G. (1993). Husbands who assault: Multiple profiles requiring multiple responses. In N. Z. Hilton (ed.), *Legal responses to wife assault: Current trends and evaluation* (pp. 9-34). Newbury Park, CA: Sage.
- Saunders, D. G. (1995). Prediction of wife assault. In J. C. Campbell (Eds.), *Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers* (pp. 68-95). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Selzer, M. (1971). The Michigan Alcoholism Screening Test: The quest for a new diagnostic instrument. *American Journal of Psychiatry*, 127, 1653-1658.
- Skinner, H. A. (1982). The Drug Abuse Screening Test. *Addictive Behavior*, 7, 363-371.

- Snyder, D. K., & Fruchtman, L. A. (1981). Differential patterns of wife abuse: A data-based typology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 49*, 878-885.
- Solicitor General of Canada (1985). *Canadian urban victimization survey: Female victims of crime* (Bulletin #4). Ottawa: Solicitor General.
- Sonkin, D., Martin, D., & Walker, L. (1985). *The male batterer: A treatment approach*. New York: Springer.
- Sonkin, D. J. (1987). The assessment of court-mandated male batterers. In D. J. Sonkin (Ed.), *Domestic violence on trial: Psychological and legal dimensions of family violence* (pp. 174-196). New York: Springer.
- Straus, M. A. (1993). Physical assaults by wives: A major social problem. In R. J. Gelles & D. R. Loseke (Eds.), *Current controversies in family violence* (pp. 67-87). Newbury Park, CA: Sage.
- Straus, M. A., Gelles, J. R., & Steinmetz, S. (1980). *Behind closed doors: Violence in the American family*. New York: Doubleday Anchor Press.
- Stuart, E. P., & Campbell, J. C. (1989). Assessment of patterns of dangerousness with battered women. *Issues in Mental Health Nursing, 10*, 245-260.
- Swanson, J. W., Holzer, C. E., Ganju, V. K., & Jono, R. T. (1990). Violence and psychiatric disorder in the community: Evidence from the Epidemiologic Catchment Area surveys. *Hospital and Community Psychiatry, 41*, 761-770.
- Tittle, C., Villemez, W., & Smith, D. (1978). The myth of social class and criminality: An empirical assessment of

- the empirical evidence. *American Sociological Review*, 43, 643-656.
- Tolman, R. M. (1989). The development of a measure of psychological maltreatment of women by their male partners. *Violence and Victims*, 4, 159-178.
- Tolman, R. M., & Bennett, L. W. (1990). A review of research on men who batter. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 87-118.
- Unger, R. & Crawford, M. (1992). *Women and gender. A feminist psychology*. New York, U.S.A.: McGraw Hill.
- Walker, L. E. (1979). *The battered woman*. New York: Harper & Row.
- Walker, L. E. (1989). Psychology and violence against women. *American Psychologist*, 44, 695-702.
- Webster, C. D., Dickens, B. M. & Addario, S. (1985). *Constructing dangerousness: Scientific, legal and policy implications*. Toronto: Centre of Criminology, University of Toronto.
- Webster, C. D., Harris, G. T., Rice, M. E., Cormier, C., & Quinsey, V. L. (1994). *The Violence Prediction Scheme: Assessing dangerousness in high risk men*. Toronto: Centre of Criminology, University of Toronto.
- Widom, C. S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244, 160-166.

British
Columbia
Institute
on
Family
Violence

Bedömning av risk för framtida partnervåld

Kriminell bakgrund	Poäng (0-1-2)	Kritiska item (Kryssa i)
1. Tidigare intrafamiljärt våld	☐	☐
2. Tidigare extrafamiljärt våld	☐	☐
3. Tidigare misskötsamhet vid permission eller liknande	☐	☐
Psykosocial anpassning		
4. Problem i förhållanden under senare tid	☐	☐
5. Problem på arbetsmarknaden under senare tid	☐	☐
6. Som ung offer för, eller vittne till, våld inom familjen	☐	☐
7. Missbruk eller beroende av alkohol eller droger under senare tid	☐	☐
8. Suicidalt eller homicidalt tankeinnehåll, eller avsikt, under senare tid	☐	☐
9. Psykotiska och/eller maniska symptom under senare tid	☐	☐
10. Personlighetsstörning karakteriserad av aggressivitet, impulsivitet eller instabilitet	☐	☐
Tidigare partnervåld	Poäng (0-1-2)	Kritiska item (Kryssa i)
11. Tidigare bruk av fysiskt våld	☐	☐
12. Tidigare bruk av sexuellt våld/sexuell svartsjuka	☐	☐
13. Tidigare användning av vapen och/eller allvarliga dödshot	☐	☐

14. Upptrappning	☐	☐
15. Tidigare överträdelse av besöksförbud	☐	☐
16. Bagatelliserande eller förnekande av tidigare partnervåld	☐	☐
17. Attityd som stöder eller ursäktar partnervåld	☐	☐

Aktuell brottslighet

18. Allvarligt sexuellt- eller annat våld	☐	☐
19. Användning av vapen och/eller allvarligt dödshot	☐	☐
20. Överträdelse av besöksförbud	☐	☐

Andra överväganden

• _____	☐	☐
• _____	☐	☐
• _____	☐	☐

Summering av riskbedömningen			
	Låg	Medel	Hög
1. Överhängande risk för partnervåld	☐	☐	☐
2. Överhängande risk för våld riktat mot andra	☐	☐	☐
Specificera: _____			

Checklista för informationskällor

Intervjuer	Genomförd?
Intervju med gärningsman	J N N/A
Intervju med offer	J N N/A
Intervju med andra (specificera):	J N N/A
• _____	
• _____	
• _____	
Kollateral information	Beaktad?
Polisutredning:	
(a) Indexgärning	J N N/A
(b) Tidigare brott	J N N/A
Vittnesmål – målsäganden	J N N/A
Vittnesmål – andra	J N N/A
Kriminal- eller Polisregisterutdrag	J N N/A
Övrigt (specificera):	J N N/A
• _____	
• _____	

J = Ja N = Nej/Icke tillgänglig N/A = Inte tillämpligt

Frågeformulär oc psykologtester	Administrerat?
<p>Gärningsman:</p> <p>(a) Egen fysisk övergreppserfarenhet</p> <p>(b) Egen psykisk övergreppserfarenhet</p> <p>(c) Missbruk</p> <p>(d) Andra självskattningsformulär eller tester (specificiera):</p> <ul style="list-style-type: none"> • _____ • _____ • _____ 	<p>J N N/A</p> <p>J N N/A</p> <p>J N N/A</p> <p>J N N/A</p>
<p>Offer:</p> <p>(a) Egen fysisk övergreppserfarenhet</p> <p>(b) Egen psykisk övergreppserfarenhet</p> <p>(c) Missbruk</p> <p>(d) Andra självskattningsformulär eller tester (specificiera):</p> <ul style="list-style-type: none"> • _____ • _____ • _____ 	<p>J N N/A</p> <p>J N N/A</p> <p>J N N/A</p> <p>J N N/A</p>

J = Ja N = Nej/lcke tillgänglig N/A = Inte tillämpligt